Success Story

Farm Women becomes successful ‘Organic Fruit grower’ - Journey towards non –traditional fruit farming

Sow. Archana Santosh Mane, 38 yrs old house wife from ‘Jawalgaon, small village near from Himayatnagar block of Nanded district had got 3 acre land with traditional crops . Her husband Mr. Santosh Mane repairing and maintaining generators petrol and diesel engines, and spare very little home on farm, therefore Archana Mane has got full responsibility of house as well as farm. But as time passes to meet education, medical, farm and other miscellaneous expenditure, it was very difficult for her to sustain on farm with traditional cropping of soybean, cotton and Red gram. Thus in order to raise more income from farm, she decided to change cropping pattern with the help of KVK, Pokharni, Nanded-I. Her expectations comes to fruit, when she had been selected for 05 days residential training on ‘Natural & Organic Farming’ organized by KVK, Pokharni, Nanded-I. During training she interact with KVK scientists and decided to change cropping pattern on her farm with less use chemical fertilizers and pesticides and got hands on training on farm productions of organic and natural inputs. During trainings Dr. Deshmukh D.A. (SMS- Horticulture) advised her to turns towards diversified farming and cultivates, ‘Dragon fruit’ on her farm with soil testing first under the advisory KVK, Nanded-I. Thus she decided to cultivate Red flesh dragon fruit on 1.5 acres of land. She purchased dragon fruit saplings from Rajasthan and erected cement pole and planted saplings at 10’x 6’foot distance spacing. In this way 4 saplings were planted at one cement pole and they were watered by drip irrigation through which she can apply bio organic and natural inputs right from beginning. After 18 months from planting fruit bearing starts and thus she got 1.5 quintal fresh fruits from 1.5 acre land with the help of KVK and various other social media platforms and exhibitions she earns 1500 kg X 350 Rs/ kg = 5,25,000/- Rupees income. She intercropped this dragon fruits with Soybean, green & Black Gram and applied Jivamrut, Dashparni Ark, Neem ark for plant protection which she received hands on trainings from KVK, Nanded-1from Soybean intercropping 11 quintal of yield from 1.5 acre land in order to protect from sun and provide natural shade to dragon fruit. She planted one Drumstick seedling between two dragon saplings as they are quickly growing, beside this drumstick leaves and pods may become additional source of income in future.

She also established small nursery of dragon fruit saplings on 12 R area and produced at about 2000 saplings which she sold at Rs.60/- per saplings and thus earns Rs.120000/- additional income from farm nursery. She herself doing all farm operations and also provides feed and fodder to two cows (one indigenous cow and one murrah buffalo) and sale milk at about 20 liters per day to village dairy which meet her daily needs and expenditures of family.

Thus this house wife cum farm women express thanks to KVK and now a days she recognized as a 'Krishi Sakhi' of Nanded District and becomes light house for all farm women as well as house wives who willing to do farming as a business with the help of non – traditional way on purely holistic approach.

कृषि एवं किसान कल्याण मंत्रालय
MINISTRY OF AGRICULTURE AND FARMERS WELFARE

राष्ट्रीय कृषि विस्तार प्रबंध संस्थान (मैनेज)

(कृषि एवं किसान कल्याण मंत्रालय, भारत सरकार का एक स्वायत्त संगठन)
राजेन्द्रनगर, हैदराबाद – 500 030, (तेलंगाना)

National Institute of Agricultural Extension Management (MANAGE)

(An Autonomous Organization of Ministry of Agriculture and Farmers Welfare, Govt. of India)
Rajendranagar, Hyderabad 500 030, Telangana State

Certificate

ID No : C1/MH/NAN/Kri/24/126/2581

This is to certify that Mrs./Ms. **Archana Santosh Mane**, Krishi Sakhi, Nanded district, Maharashtra state is recognised as

"Para-Extension Worker"

Director General
MANAGE

Joint Secretary
INM

कृष्णा जोमेगावकर

जवळगाव (ता. हिमायतनगर, जि. नांदेड) येथील जय मल्हार स्वयंसाह्यता महिला समूहातील अर्चना संतोष माने यांनी बाजारपेठेची मागणी लक्षात घेऊन दीड एकरावर ड्रॅगन फ्रूट लागवड केली. तसेच त्यामध्ये आंतरपीक म्हणून सोयाबीन, मूग, उडीद आणि शेवगा लागवडीस सुरुवात केली. शेतीला पशुपालनाची जोड देत कुटुंबाची आर्थिक बाजू सक्षम केली आहे.

ड्रॅगन फ्रूट शेतीमध्ये रमलेल्या अर्चना माने.

शेतीमध्ये रुजविले ड्रॅगन फ्रूट

अर्चना माने यांच्या कुटुंबाची जवळगाव (ता. हिमायतनगर, जि. नांदेड) शिवारात तीन एकर शेती आहे. त्यांचे पती संतोष माने इलेक्ट्रिक इंजिनिअर असून जनरेटर, डिझेल आणि पेट्रोल इंजिन दुरुस्तीचे काम करतात. अर्चना माने यांच्याकडे शेतीची जबाबदारी आहे. पूर्वी तीन एकरांत सोयाबीन, तूर आणि कापसाची लागवड असायची. परंतु पारंपरिक शेती करताना काहीतरी वेगळे पीक घेण्याचे त्यांनी ठरविले. यासाठी त्यांनी विविध पिकांचा अभ्यास केला. यातून त्यांनी ड्रॅगन फ्रूट पिकाची निवड केली. अर्चनाताईंनी दोन वर्षांपूर्वी तीन एकर जमिनींपैकी दीड एकरात ड्रॅगन फ्रूटची लागवड केली. लागवडीसाठी त्यांनी राजस्थानमधून रोपांची खरेदी केली. लाल गर असलेली जात त्यांनी निवडली आहे. लागवडीसाठी दहा फूट बाय सहा फूट अंतरावर सिमेंट पोल उभारणी करून प्रत्येक ठिकाणी चार रोपांची लागवड केली. या पिकाला ठिबक सिंचन केले आहे. या रोपांना पहिल्यापासून सेंद्रिय खते आणि कीडनाशकांचा वापर केला जातो. लागवडीनंतर अठरा महिन्यांनी फळांचे उत्पादन सुरू झाले. दीड एकरात पहिल्यांदा दीड क्विंटल उत्पादन मिळाले. मुंबई येथे झालेल्या महालक्ष्मी सरस प्रदर्शनात दीड क्विंटल ड्रॅगन फ्रूटची थेट ग्राहकांना विक्री केली. या ठिकाणी प्रति किलोस सरासरी साडेतीनशे रुपये दर मिळाला आहे.

सेंद्रिय निविष्ठांचा वापर

अर्चनाताई पीक व्यवस्थापनासाठी पोखर्णी येथील कृषी विज्ञान केंद्रातील तज्ज्ञ डॉ. देविकांत देशमुख आणि संदीप जायभाये यांचा सल्ला घेतात. माती परीक्षण करून त्यांनी सेंद्रिय खताच्या वापरावर भर दिला आहे. ड्रॅगन फ्रूटसह सोयाबीन, मूग, उडीद आणि शेवगा या आंतरपिकांना जिवामृत, दशपर्णी अर्कांचा वापर केला जातो. या निविष्ठा घरीच तयार केल्या जातात. घरच्या जनावरांपासून मिळालेल्या शेणखतावर प्रक्रिया करून उत्तम दर्जाचे सेंद्रिय खत तयार केले जाते. याचा जमीन सुपीकता आणि पिकाच्या जोमदार वाढीसाठी चांगला परिणाम झाला आहे. कीड नियंत्रणासाठी निंबोळी अर्क, दशपर्णी अर्क, लमीत अर्क तसेच फेरोमन सापळा, चिकट सापळ्याचा वापर केला जातो. याचे चांगले परिणाम दिसून आले आहेत.

आंतरपीक पद्धतीचा अवलंब

जिल्हा कार्यालयामार्फत आयोजित सेंद्रिय शेती कार्यशाळेत अर्चनाताई सहभागी होतात. मर्यादित शेती असल्याने त्यांनी आंतरपीक पद्धतीचा अवलंब करायचे ठरवले. ड्रॅगन फ्रूट लागवड केल्यानंतर दोन ओळींमध्ये सोयाबीन लागवड केली. दुसऱ्या वर्षी त्यांनी आंतरपीक म्हणून उडीद, मुगाची लागवड केली. यातून त्यांना चांगले उत्पन्न मिळाले. या वर्षी त्यांना दीड एकरामध्ये ११ क्विंटल सोयाबीनचे उत्पादन मिळाले आहे.

शेवग्याचे आंतरपीक

ड्रॅगन फ्रूट रोपांना जास्तीचे तापमान सहन होत नाही. त्यामुळे या रोपांना वाढीच्या टप्प्यात उन्हापासून संरक्षण मिळावे, यासाठी अर्चनाताईंनी दोन महिन्यांपूर्वी दोन ड्रॅगन फ्रूट रोपांमध्ये शेवग्याच्या एका रोपाची लागवड केली आहे. या पिकाची जोमाने वाढ होत असल्याने येत्या काळात शेवग्याच्या शेंगा आणि पाल्याचे उत्पादन मिळणार आहे. तसेच ड्रॅगन फ्रूट रोपांना उन्हाळ्यात नैसर्गिक सावली उपलब्ध होणार आहे.

नैसर्गिक शेती मिशन अंतर्गत प्रशिक्षण

पोखर्णी कृषी विज्ञान केंद्रात नैसर्गिक शेती मिशन अंतर्गत पाच दिवसीय निवासी प्रशिक्षण देण्यात आले. या प्रशिक्षणामध्ये अर्चना माने सहभागी झाल्या होत्या. या प्रशिक्षणामध्ये नैसर्गिक शेतीचे महत्त्व, सेंद्रिय निविष्ठा निर्मिती आणि वापर, मातीचा नमुना तपासणी, सेंद्रिय शेतीचे प्रमाणीकरण, सेंद्रिय शेतीमालाची विक्री, परसबागेमध्ये सेंद्रिय भाजीपाला लागवड, देशी गाय पालन, जनावरांच्या आरोग्याची काळजी आदी बाबत मार्गदर्शन करण्यात येते. याचा महिला शेतकऱ्यांना चांगला फायदा होत आहे.

- संदीप जायभाये ९५४५४४२२८१ (कृषी विद्यातज्ज्ञ, कृषी विज्ञान केंद्र, पोखर्णी, जि. नांदेड)

रोपवाटिकेस सुरुवात

अर्चना माने यांनी १२ गुंठ्यांमध्ये एक वर्षापूर्वी ड्रॅगन फ्रूट रोपवाटिकेची सुरुवात केली. या रोपवाटिकेत त्यांनी दोन हजार रोपांची निर्मिती केली. यंदाच्या वर्षी साठ रुपये प्रति दराने एक हजार रोपांची विक्री केल्याने त्यांना ६० हजारांची मिळकत झाली.

मास्टर प्रशिक्षक म्हणून निवड

अर्चना माने यांनी स्वयंसाह्यता समूहात सहभाग घेतला आहे. उमेद अभियानातून प्रशिक्षण घेऊन त्या 'कृषी सखी' झाल्या आहेत. प्रशिक्षणामध्ये त्यांना सेंद्रिय शेतीबाबत सविस्तर मार्गदर्शन मिळाले. यानंतर छत्रपती संभाजीनगर येथे मास्टर प्रशिक्षक तसेच महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवनोन्नती अभियानांतर्गत कृषी विज्ञान केंद्र, पोखर्णी येथे नैसर्गिक शेती प्रशिक्षण घेण्याची संधी त्यांना मिळाली. या प्रशिक्षणामुळे त्यांनी सेंद्रिय खते, कीडनाशकांची निर्मिती करून स्वतःच्या शेतीमध्ये वापरास सुरुवात केली आहे.

पशुपालनाचा आधार

अर्चना माने या स्वतः शेतीची कामे पाहतात. तीन एकर शेतीमधील उपलब्ध गवतामुळे त्यांनी पशुपालनास सुरुवात केली. सध्या त्यांच्याकडे दोन संकरित गाई, १ गावरान गाय आणि १ मुऱ्हा म्हैस आहे. सध्या गाई, म्हशींपासून दररोज वीस लिटर दूध उत्पादन होते. गावामधील डेअरीला दूध दिले जाते. यातूनही त्यांना आर्थिक आधार मिळाला आहे.

- अर्चना माने ९३०९३२१०३३

एसबीआय फाउंडेशनकडून प्रोत्साहन निधी स्वीकारताना अर्चना माने.

उद्योग प्रोत्साहन निधीचे साह्य

महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवनोन्नती अभियानांतर्गत डिसेंबरमध्ये पुणे येथे 'घे भरारी, मला पंख मिळाले' हा खासगी वाहिनीचा कार्यक्रम झाला. यामध्ये अर्चना माने यांनी सादरीकरण केले. त्या आधारे सर्व परीक्षकांनी केलेल्या शिफारशीमुळे त्यांच्या उद्योग व्यवसाय वाढीसाठी एसबीआय फाउंडेशनकडून आठ लाख रुपयांपर्यंत उद्योग प्रोत्साहन निधी मंजूर झाला आहे. हा निधी त्यांना टप्प्याटप्प्याने मिळणार आहे. याचा वापर त्या शेती विकासासाठी करणार आहेत.

ड्रॅगन फ्रूट लागवड क्षेत्र.